

ȚARA MARAMUREȘULUI: CÂTEVA PREEMINENȚE ISTORICE NAȚIONALE

Lector univ.dr. Ilie GHERHEȘ
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad

Țara voievozilor descălecători Dragoș și Bogdan, unde străinii consideră că oamenii au pogorât direct din cer s-a consacrat de-a lungul istoriei ca o provincie istorică puternic individualizată dar care s-a dezvoltat exclusiv în raport de conivență cu țara-mamă România.

Numele de „Maramureș” s-a coagulat spiritual în istorie fie de la „marmură”, existentă în multe locuri aici fie, mai plauzibil, de la hidronimul cel mai vestit al zonei: „Comitatul și-a luat numirea de la râul Mara, care se varsă în râul Iza și care se numea în secolul al XIV lea Maramoriș. De unde are numele râul? sunt multe și diferite explicațiuni. E de primit că acest nume ne-a rămas de la popoarele antice ale Celților și Dacilor, de la carele am moștenit numirile râurilor: Tisa, Iza, Taras, Someș, Mureș, etc.”¹

Maramureșul a fost locuit, așa cum o dovedesc vestigiile istorice, încă din epoca pietrei, adică de mai bine de 100.000 de ani. De o parte și de alta a Gutâiului au fost făcute descoperiri arheologice de mare relevanță pentru istoria națională, iar în literatura de specialitate s-au impus atât sintagma de „daci liberi”, cât și cea de „cultura Suciului de Sus”, pentru perioada clasică a bronzului.

Simbioza daco-romană, agrementată cu ingrediente celtice și, poate, ale primilor slavi (care, prin aglutinarea cu unii daci au dus la formarea huțulilor), au determinat aici, aceleași structuri sociale de obște sătească, iar moștenirea dacilor liberi a dus la formarea așezărilor, a cnezatelor de vale și, apoi, a voievodatului, consemnând, pentru început, doar oameni liberi și nobili (fie, unii dintre ei, și „de opincă” - după expresia savantului Nicolae Iorga).

Compoziția toponimică a Maramureșului a fost favorabilă dezvoltării societății medievale, determinând o evoluție „în oglindă”, iar cele două maluri ale celui mai mare râu care-l străbate, Tisa, s-au

oglintit secole de-a rândul în aceleași valuri, inclusiv politico-statale. Diferitele epiteturi cu care au fost gratulate aceste locuri exprimă, de-a lungul timpului, dragostea oamenilor de aici, faptul că ei se considerau ocrotiți, iar întreaga zonă era percepută „ca o cetate”: „Apele pătrund acest teritoriu cum e pătrunsă frunza arborelui de nervele sale: râuri curg din toate marginile până în mijlocul ținutului, unde Tisa toate le adună, primind de-a stânga râurile Mara, Iza și Vișeu, de-a dreapta Apșa, Tarasul, Talaborul și râul Nagy-Agh. Toate aceste râuri se ramifică în văi și vâlcelele încântătoare, de o rară frumusețe naturală, cum le are pământul clasic al Elladei și al Italiei”².

Rămânând în cuprinsul matricei determinismului geografic, vom ilustra această aserțiune, cu încă o consemnare a aceluiași cărturar Ioan Mihalyi de Apșa, fără opera căruia, tot Nicolae Iorga afirma că nu s-ar putea scrie istoria națională: „au numiri antice munții Berșabă, Brătilla, Bătrâna, Traian, Toroioaga, Țibleșul, Gutinul (Gutâiul - în exprimarea populară românească - n.n. I.G.), etc. Acești munți, cu vegetațiunea lor admirabilă, dau *pășunea cea mai grasă din toată Europa* (s.l.n. - I.G.), de aici vine aplicarea poporului la prăsirea vitelor, care era ocupațiunea principală și a popoarelor din Italia”³.

Acest demers istoriografic poate continua cu evidențierea rolului și momentelor care au consacrat în istorie, imaginea Maramureșului, ca rezultat al unor „aventuri” cinegetice: prima atestare documentară, la 1199, în legătură cu expediția de vânatoare a regelui maghiar Emeric I; apoi cea vânatoare rituală, a celui „animal călăuză” - zimbrul, care a sfârșit pe stema Moldovei, dar și prin înființarea unui nou stat pe harta acelei lumi, și a celei „venitorie”, modificând considerabil fizionomia geostrategică a respectivei părți de Europă și de românism.

Nu lipsit de importanță ar fi să amintim și de blazonul unei familii din Sarasău în care apare cerbul vânat și, ca urmare, denumirea localității însemnând „cărarea cerbului”, în limba maghiară sau, și mai important, prezența ursului carpatin în primele steme ale comitatului Maramureș ș.a.

Acestor momente apoteotice al secolului al XIV lea, pecetluite de către voievozii descălecători Dragoș și Bogdan i-a urmat recunoașterea mănăstirii de la Peri, ctitorie a voievozilor Balc și Drag, ca stravropighie, la 1391, sub protecția Constantinopolului. Această preeminență istorică a permis să se dezvolte aici o bogată viață culturală și spirituală, să se scrie pentru prima dată în limba română, tot după aprecierea lui Nicolae Iorga. În aceeași notă de luptă pentru păstrarea independenței și a identității nobile valahe poate fi amintit și faptul că Maramureșul a fost ultimul dintre voievodatele cucerite de către regalitatea maghiară și trecut la comitat (1385).

Istoria Maramureșului în secolele XV-XVIII s-a desfășurat prin implicarea nobililor de aici atât în taberele războinice ale regilor angevini, cu reverberații până azi în port și tradiții dar, totodată într-o veritabilă „interpretatio romana”, cât și cu momente de răzvrătire: la 1514 sunt confiscate 32 moșii pentru participarea unor mici nobili maramureșeni la răscoala lui Gheorghe Doja sau sprijinul acordat lui Francisc Rakoczi al II lea (principe al Transilvaniei, în perioada 1704-1711), de 800 călăreți și 4000 de pedestrași, ocazie cu care s-a distins și haiducul Pinteazul. În sfârșit, la 1720 Maramureșul a fost declarat ca aparținând Transilvaniei, dar la 1732, prin decret împărătesc este anexat Ungariei. Cu toate aceste eforturi ale Curților de la Viena și Budapesta, Maramureșul și-a construit o identitate de sine stătătoare, dăinuind până azi „drumul Ardealului”, opunând o anumită rezistență la tot ce venea din Apus așa cum s-a întâmplat și cu Uniunea (1698-1701) când numai trei din cei patru protopopi au semnat actul; Maramureșul fiind ultimul între comitate care a trecut la greco-catolicism.

În secolul al XIX lea, numit de către savantul german Leopold von Ranke (1795-1886) drept „secol al naționalităților”,

Maramureșul poate fi înțeles, în această cheie națională consemnând următoarele:

- din 1835 - în Sighet se predică liturghia greco-catolică pentru prima dată, preponderent în limba română
- în 1848 - Maramureșul „a fost pacificat”, luând parte imperialilor, contra maghiarilor
- în 13 decembrie 1860 - ia ființă Asociațiunea pentru Cultura Poporului Român din Maramureș, înaintea Astrei de la Sibiu (1861)
- în 1862 - este înființată Preparandia, la Sighet, actualmente Liceul Pedagogic „Regele Ferdinand I”
- în 1867 - se organizează Societatea de lectură „Dragoșiana”
- în 1871 - se înființează prima parohie românească în Sighet, după intervenții repetate la Viena și Vatican, etc.

Din fostul comitat Maramureș, considerat al treilea între comitatele monarhiei bicefale Austro-Ungare, din punct de vedere social-economic la primul război mondial (1914-1918) au participat, în tabăra Puterilor Centrale, peste 10.000 de combatanți. La sfârșitul conflagrației însă întreg Maramureșul a fost eliberat cu arma, de către trupele Regimentului 14 Roman și cu ajutor voluntar local, consemnându-se mai multe victime.

Memorabil rămâne însă momentul apoteotic de pe Câmpul lui Horea când, lângă tribuna întâi unde proclamase unirea însuși episcopul ortodox Miron Cristea, delegația maramureșenilor a huiduit expresia: „De la Nistru pân' la Tisa”, „peste larma făcută de 100.000 de oameni”. Li s-a promis satisfacție, dar au fost sacrificați atât din rațiuni geopolitice europene, cât și din consecințe religioase, iar Maramureșul din dreapta Tisei a aparținut României doar de la 1 Decembrie 1918 și până în august 1920, moment în care armata română a fost obligată să se retragă la sud de Tisa.

A urmat apoi efortul unei construcții și reconstrucții naționale integrate, respectiv consolidarea mult doritei României Mari, sub toate aspectele și în toate domeniile, în paralel cu recunoașterea noului statu-quo. În același efort al renunțării de sine și al împlinirii unui ideal național și social s-au înrolat, unii nevoindu-se, martirizându-se, spiritele vizionare ale românismului: Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, Ilie Lazăr, Gheorghe

Bârlea, Vasile Filipciuc, Gheorghe Bilașco ș.a. Exemplul „doctorului de aur” Gheorghe Bilașco, acela care a lăsat o situație de invidiat în Budapesta, venind la Cluj unde avea să întemeieze învățământul stomatologic superior românesc l-a făcut pe Tache Ionescu, ministrul nostru de externe la acea vreme, să-l invoce de trei ori în discursul său din Parlamentul României, în ședința prin care se ratifica Tratatul de Pace cu Ungaria, de la Trianon, din 4 iunie 1920: „Eu am pentru d. Dr. Bilașco o mare admirație și o sinceră prietenie. D-sa este un om de știință care, părăsind o situație mare la Budapesta, a primit să vină la Cluj și a făcut prin asta mari sacrificii”.⁴

Trecând peste evenimente istorice, considerate a fi mai mult sau mai puțin mărunțiș cronologic, să mai enumerăm cortegiul de suferințe îndurat cu ocazia nefastă a ocupației horthyste, când Muntele Pietrosul devine cel mai înalt vârf din Ungaria (2305 m.) și i se retează 2 m. din înălțime cu gândul de a fi așezată aici, o statuie ecvestră a lui Miklos Horthy, însuși vârful muntelui fiind botezat conjunctural „Horthy Csucs”. De tristă faimă în economia evenimentelor celui de-al doilea război mondial (1939-1945) a rămas a fi, apoi și odiosul masacru de la Moisei, din 14 octombrie 1944, când frontul era foarte aproape iar 29 de români au fost uciși mișelește în două case de la marginea satului.

Tot la sfârșitul celui de-al doilea război mondial în teritoriul de referință s-a mai consemnat „episodul Odoviciuc”, în fapt una din premisele viitorului așa-zis „război rece”. Între 20 ianuarie și 9 aprilie 1945 Sighetul și o parte a satelor cu etnici ucraineni au fost arondate Ucrainei Sovietice, respectiv U.R.S.S.-ului, cu sprijin N.K.V.D. A fost necesară o mobilizare populară, de peste 10.000 de oameni care să împresoare orașul reședință de județ, Sighet, și o intervenție energetică a Bucureștiului, respectiv a liderului comunist Vasile Luca, pentru readucerea Maramureșului la România. Această criză deosebit de periculoasă pentru soarta județului a fost gestionată măiastru de către

elita intelectualilor români din Maramureș, iar în fruntea cetelor de țărani s-a aflat primarul Borșei, Găvrilă Ștrifundă.

Nevoit fiind a încheia acest periplu istoric, atât de succint, vom mai preciza că, momentan Maramureșul este considerat a fi „satul primordial al Europei”, cu alte cuvinte, a devenit un brand cultural național identitar. La această imagine reprezentativă au contribuit maramureșenii în totalitatea lor, de data aceasta indiferent de etnie, inclusiv cei maghiari și cei ucraineni, oriunde în lume, dar mai ales în țara noastră unde cu toții ne afirmăm cu mândrie că suntem maramureșeni etalând aceleași valori locale.

Verba docent, exempla trahunt!
(Vorbele te învață și exemplele te călăuzesc!)

Note:

¹ Mihalyi de Apșa, Ioan, *Diplome maramureșene din sec. XIV și XV*, Ediția a II a, Editura Dragoș Vodă, Cluj Napoca, p.1;

² *Ibidem*, p. 4-5;

³ *Ibidem*, p. 357;

⁴ Țineghe, Cristina, *Dezmembrarea Maramureșului istoric: decizii politice, reacții și consemnări în mărturii contemporane (1919-1923)*, Editura Centrului de Studii pentru Resurse Românești, București, 2009, p.111